

MEDIEREA CULTURALĂ A EXPOZIȚIILOR ROMÂNEȘTI ÎN CONTEXT INTERNAȚIONAL

Cristiana Ursacheⁱ

Abstract

This article analyzes the role of the cultural mediator of a Romanian contemporary art exhibition in an international context, by delving into a case study of such an exhibition. The techniques used by cultural mediators are developed and explained, the challenges encountered are examined, and the exploration of new methods of cultural mediation adapted to different types of audiences is considered.

Medierea culturală a unei expoziții este esențială pentru ca publicul să poată avea o experiență memorabilă, oricare ar fi profilul sau subiectul expoziției. În ziua de astăzi nu este suficient ca o expoziție să fie bine documentată, argumentată și cu un aspect inedit. Ea trebuie să-ți vorbească, să aibă o poveste vie și să ajungă la tine. Altfel, îți va rămâne indiferentă, ori dacă îți trezește curiozitatea, în absența celor enumerate anterior, îți va părea tăcută sau incifrată. Îndreptându-ne către artele vizuale cu atât mai importantă este medierea culturală și transmiterea clară a mesajului printr-un mediator cultural. Expoziția poate căpăta orice aspecte își propun artiștii și curatorii, însă pentru ca experiența culturală a publicului să fie una de calitate, este esențială o mediere culturală eficientă.

Expozițiile de artă vizuală contemporană sunt complexe și pot fi universale ca mesaj deoarece imaginea este cea care poate trece orice frontieră și poate fi înțeleasă de un public foarte vast, ținând cont, bineînțeles, de aspecte precum vârstă, pregătire profesională și categorie socială. Cu atât mai mult astăzi, când

ⁱ Curator la Galeria de Artă Artep, Iași.

circulația imaginii este mai intensă ca oricând în istoria omenirii, datorită tehnologiei. Însă, există expoziții care pun în dificultate chiar și publicul specializat și pregătit iar în acest context experiența culturală poate avea de suferit într-un mod deficitar. Acest lucru se întâmplă adesea în cazul expozițiilor de artă contemporană internaționale.

Contextul internațional este, în sine, o provocare. Trecând peste subiectul și profilul expoziției, inevitabil apar factori ce periclitează experiența culturală precum limba, cultura sau zona geografică. Dar, mai dificilă este situația în care vârsta publicului influențează modul în care este perceput mesajul expoziției. În mod firesc, un grup format din preșcolari percepe fundamental diferit o expoziție spre deosebire de un grup de adulți. Dat fiind că expozițiile sunt făcute, în modul general cel mai simplificat cu putință, de oameni – pentru oameni, atunci este necesar să avem în vedere accesibilizarea informației.

Fig. 1. Imagine din The Garrison Chapel, Expoziția Path in Transylvania a pictorului Ștefan Călția.
Foto: Aleksandra Drăgoi

Dacă luăm drept exemplu al unui efect estetic asupra publicului și mediului - perturbarea, ca în cazul în care o lucrare de artă poate perturba mediul în care este expusă, mai ales într-un spațiu natural sau într-un spațiu social, putem vorbi despre

medierea unei intervenții posibilă atât într-un spațiu estetic mental, organizat rațional, traversat de reflecții, cât și într-un spațiu estetic afectiv, striat emoțional.¹

Din moment ce o expoziție nu poate căpăta forme diferite în funcție de publicul ce îi trece pragul, și nici nu poate fi vorba despre așa ceva, ci doar de experiențe diferite, sunt necesare altfel de metode prin care mesajul să ajungă către public, nealterat. În acest caz, rolul mediatorului cultural este deosebit de important. Doar prin acesta, o expoziție poate deveni accesibilă și va trece toate barierele, de orice natură ar fi ele (limbă, vârstă, religie, origine, statut social etc).²

Ca exemplu analizat, explorat și documentat am ales să folosim ca studiu de caz practica medierii culturale pe care am utilizat-o în expoziția *Path in Transylvania* a artistului Ștefan Câlția, curatoriată de Matei Câlția la The Garrison Chapel în Londra, Marea Britanie, în perioada 12 septembrie – 16 octombrie 2022. În acest caz am avut rolul de a coordona mediatorii culturali ce s-au îngrijit de transmiterea mesajului pe parcursul expoziției. Prin urmare, voi enumera și discuta metodele utilizate, provocările întâmpinate precum și rezultatul și feedback-ul din partea vizitatorilor.

În contextul dat, barierele culturale sunt multiple și au fost depășite una câte una, cu scopul de a face ca expoziția să fie deschisă către public, să poată fi înțeleasă și să confere o experiență culturală și vizuală de calitate. Am căutat diverse soluții cu privire la modalitatea de lucru care să se potrivească cel mai bine pentru necesitățile expoziției.

Am început prin a seta clar scopurile noastre, mesajul ce dorim să-l transmitem, informația pe care dorim să și-o însușească vizitatorul, puncte cheie ale expoziției și detalii ce țin de artist și de lucrări, printr-o strânsă relație cu curatorul Matei Câlția și având, permanent, în vedere design-ul expozițional. Dat fiind că această expoziție și-a anunțat subiectul încă din titlu – *Path in Transylvania*, respectiv *Cale în Transilvania*, s-a dorit, bineînțeles să se sublinieze această idee a ținutului numit Transilvania și să o conturăm sub o formă atractivă pentru publicul internațional.

Fiind cazul unei expoziții care vorbește despre Transilvania, am constituit programul de mediere culturală în paralel cu un ghidaj cultural deoarece ne așteptam ca publicul din Marea Britanie (fie el format din localnici sau din turiști) să nu fie familiarizat cu zona Transilvaniei. Această expoziție vorbește despre ținutul din care provine pictorul Ștefan Câlția, despre peisajul transilvănean, universul său

¹ Gheorghe, Cătălin: „Arta și Viața cotidiană: explorări actuale în estetică”, Capitolul 7, în volumul *Noi estetici aplicate în practica politicii cercetării artistice: estetica recesională și estetica acceleraționistă*, coord. Dan Eugen Rațiu, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2016, pp.158-180.

² Millet, Catherine: *Arta contemporană*, Ed. Vellant, București, 2017, pp.101-104.

spiritual și substraturile aduse de istorie și natură împletite cu perioada contemporană ce este asociată restaurării clădirilor de patrimoniu din zonă. Se poate observa că expoziția are un caracter strâns legat de un conținut românesc în general și nu doar despre pictorul Ștefan Câlția. Parteneri ai proiectului sunt Ambulanța pentru Monumente și Asociația Monumentul, aceștia având o latură proprie în expoziție în care povestesc despre activitatea de voluntariat ce aduce la viață vechi clădiri și case din ținutul Transilvaniei, prin fotografii și obiecte utilizate la restaurare.

Fig. 2. Afișul expoziției Path in Transylvania semnată Ștefan Câlția.

Pornind de la aceste idei generale am creionat portretul mediatorului de care are nevoie această expoziție ca să ajungă la public. Ca aspect, expoziția în sine nu pune probleme de etică ci doar de înțelegere culturală deoarece este posibil ca elementele ce nouă, românilor, ni se par firești, celor de peste hotare să le fie străine. Curatorul a gândit vizual spațiul într-un mod atractiv, aerisit, plăcut (vezi fig.1) astfel încât te poți simți în largul tău în expoziție și pătrunzi cu ușurință în substraturile cromatice și în elementele prezentate: case, plante, animale, peisaje, personaje. Dar, pentru ca mesajul să fie înțeles corect și ca vizita să se transforme într-o experiență culturală memorabilă, am ținut cont de cele menționate anterior și am portretizat mental acest mediator.

Astfel, am propus ca acesta să fie de origine română deoarece bariera culturală legată de substraturile ținuturilor românești ar dispărea de la sine doar prin originea mediatorului. Căutam să fie o persoană pasionată de pictură, arte vizuale, arhitectură sau peisaj, deoarece oamenii care vorbesc despre subiecte ce sunt conectate cu propriile pasiuni devin în mod firesc pasionați de dialogul pe care îl poartă și vorbesc cu plăcere. Se dorea ca persoana ce transmite un mesaj publicului să întrețină un dialog și nu să reproducă monoton un text scris anterior. Doar prin idei conexe născute din plăcerea pe care o provoacă subiectul de discuție se pot dezvolta dialoguri dinamice și memorabile.

O a doua calitate absolut necesară a mediatorului cultural al acestei expoziții este să fie un bun vorbitor al limbii engleze. Având în vedere că expoziția era situată în Londra, limba majoritar utilizată era, evident, engleza, arareori fiind folosită limba română, chiar dacă este expoziția unui pictor român. Un bun orator care vorbește despre un subiect ce îl pasionează va contribui semnificativ la o experiență culturală de calitate pentru public.

Acestea două fiind îndeplinite, noii mediatori culturali au fost selectați pentru a lua parte la un training online de formare în prealabil, ce îi ajuta să-și însușească informațiile necesare. A fost efectuat un call online prin care s-au înscris doritorii acestei funcții și s-a avut în vedere în cadrul selecției ca aceștia să fie români vorbitori de limba engleză și să aibă tangențe între expoziție și propriul background cultural/profesional cu domeniile cheie ale expoziției: să fi fost voluntari a Ambulanței pentru Monumente sau Asociația Monumentum, să fi studiat arte vizuale, arhitectură, istorie sau comunicare și nu în ultimul rând, să fie deschiși să își construiască un bun discurs flexibil.

Acestea fiind clarificate, am întâmpinat o nouă provocare în formarea mediatorilor culturali pentru expoziția *Path in Transylvania* – distanța. Unii dintre ei studiau în Marea Britanie iar alții erau în România. Din fericire, soluția unui training online a fost eficientă. Astfel, mediatorii au primit o bibliografie de specialitate,

filme documentare, imagini cu picturile lui Ștefan Câlția și au beneficiat de un training online pe platforma Zoom. Prin întâlniri repetate aceștia și-au însușit treptat informațiile necesare și și-au construit propriile discursuri ce au fost modelate și cizelate de către coordonator. Nu a fost livrat un conținut standard, ci au fost transmise informații variate față de care noii mediatori să-și poată construi propria variantă de ghidaj, bineînțeles, în strânsă legătură cu direcția curatorială.

Un alt aspect important, pe lângă training și înțelegerea conceptului expozițional, a fost ca mediatorii culturali să ia parte la construcția expoziției. Este necesar ca ei să vadă întreg procesul de creare, de la concept la panotare pentru a-și putea constitui o legătură de ordin emoțional cu expoziția. Această metodă a fost aplicată pentru înțelegerea în profunzime a spațiului expozițional și pentru a crea conexiuni cu acesta. Printr-o astfel de experiență, mediatorul creează legături cu expoziția atât în ceea ce privește background-ul său cultural cât și cu experiența sa de lucru. Traversând fizic prin evoluția expoziției, de la pereții goi la momentul așezării ultimului element în spațiu, mediatorul cultural descoperă noi metode de a jongla cu mesajul și conținuturile expoziției.

Fig. 3. Fotografie cu mediatorii culturali, realizată de Aleksandra Drăgoi, la vernisajul expoziției *Path in Transylvania*.

Aceste metode au rolul de a determina mediatorul cultural să-și construiască un discurs flexibil și de a trece cu ușurință din ipostaza de ghidaj-monolog într-una

de dialog cu vizitatorii expoziției. Pentru a crea o prezentare dinamică și un dialog, mediatorul, pe lângă faptul că trebuie să fie foarte bine informat, el are nevoie și de conexiuni cu expoziția, să aibă întâi el însuși o experiență culturală cu aceasta ca mai apoi să o împărtășească publicului. Identificarea identitară cu subiectul expoziției, limbajul și legăturile create sunt criterii fundamentale pentru un mediator care are capacitatea să confere o experiență culturală de calitate publicului.³ Având flexibilitatea de a circula prin subiectele expoziției, prin a descrie o amintire legată de aceasta sau prin a oferi informații conexe cu discursul curatorial, mediatorul reușește să se adapteze cu ușurință publicului din fața sa.

Flexibilitatea în discurs nu conferă doar o adaptabilitate la conținutul ce trebuie mediat, ba mai mult, el oferă adaptabilitate și în privința publicului față de care se realizează medierea. Este absolut necesar a se ține cont de vârstă, profilul și tipul grupului de vizitatori căruia trebuie să le conferim o experiență culturală. Unui grup de preșcolari nu le poți vorbi asemenea unui grup de adulți, iar unei familii te adresezi diferit față de un grup organizat de turiști. Toate aceste trăsături ale grupului sunt esențiale și pot fi stabilite încă din primele momente ale vizitei.

Pentru o așa organizare a discursului, mediatorii culturali ai expoziției *Path in Transylvania* au primit un sprijin online prin pregătirea din timpul training-ului a unor strategii de acomodare cu publicul. Atunci când grupul călca pragul expoziției era întrebă de către mediator despre durata vizitei, despre sursa din care a aflat de lansarea expoziției, dacă are cunoștințe vizavi de artist sau despre Transilvania, dacă dorește să afle mai multe informații despre pictură, patrimoniu, arhitectură vernaculară etc. Prin aceste câteva întrebări simple se structurează întregul discurs, adaptat publicului.

Pornind de la grupul format din copii, expoziția este esențializată.⁴ Se păstrează mesajul cât mai clar, foarte puțin nuanțat și este repetat des, ca un fir roșu care conduce expoziția. Copiilor nu le trebuie livrate toate informațiile cuprinse în expoziție, ci doar câteva dintre ele – piesele cheie. De asemenea, ei au nevoie permanent să dialogheze cu mediatorul pentru a-și menține atenția activă. Astfel, un tur al expoziției printr-o serie de întrebări-răspuns simple poate crea dinamicitate în dialog și relaxează grupul. Inițial, copiii sunt încordați într-un spațiu nou iar acest sentiment îi determină să fie reticenți și timizi. Însă, dacă se apelează la metode de acomodare cu spațiul, la dialog și joc atunci grupul se destinde iar experiența devine calitativă.

³ Nae, Cristian: *Moduri de a percepe*, Ed. Polirom, Iași, 2015, pp. 39-42.

⁴ Arnheim, Rudolf: *Arta și percepția vizuală – o psihologie a văzului creator*, Ed. Polirom, Iași, 2011, p.52.

Cu siguranță, un grup de adolescenți, de studenți sau de adulți va fi tratat diferit. Toate acestea datorită capacității mediatorului cultural de a fi flexibil și de a jongla prin subiectele ghidajului său. În funcție de nivelul de informare al grupului discursul poate deveni complex. Un grup de studenți cu interese către arhitectură vor dori să afle, în mod firesc, mai multe informații despre casele albastre din Transilvania, despre monumentele restaurate de Ambulața pentru Monumente și Asociația Monumentul ori despre arhitectura vernaculară. Ori, o familie pasionată de lucrările pictorului Ștefan Câlția, cu siguranță, va dori să afle mai multe informații despre originea artistului și legătura sa cu Transilvania, despre peisajul din picturi și rolul plantelor în arta sa. Prin urmare, adaptarea este punctul forte în medierea culturală de succes.⁵

Un ultim aspect al construirii discursului mediatorului cultural este timpul. Un ghidaj realizat în 15 minute cu siguranță va fi diferit spre deosebire de un ghidaj de 30 de minute sau unul de 50 de minute. Însă, oricare ar fi durata timpului petrecut în expoziție, publicul trebuie să aibă parte de o experiență culturală de calitate, plăcută și memorabilă. Nu este necesară a fi livrată întreaga informație într-un timp restrâns deoarece această dorință de a vorbi despre întreaga expoziție va determina un discurs grăbit, agitat și greu de urmărit. De asemenea, mediatorul va fi mai atent la propriul conținut pe care dorește să-l transmită și nu va mai fi flexibil și receptiv la nevoile publicului. Prin urmare, esențializarea este din nou soluția, la fel ca în situația unui discurs adresat copiilor. Capacitatea de a scurta sau de a dezvolta un discurs este exersată pe parcursul training-ului mediatorilor și este absolut necesară.

Se poate avea în vedere și cazul în care un public dorește să petreacă mai mult timp în expoziție – 45 de minute sau o oră. Ei bine, un discurs prea scurt poate conferi senzația unei medieri culturale sărăcăcioase. În acest context mediatorul poate apela la experiența pe care o are în spate, fiind deja formată prin panotarea expoziției, prin cunoștințele din background-ul personal sau prin alte conexiuni formate deja cu conținutul expoziției. Astfel, va vorbi cu plăcere și va oferi informații valoroase în direcția în care remarcă interesul publicului.

Nu în ultimul rând, nu trebuie uitat faptul că o expoziție este realizată de oameni, pentru oameni, și mai mult, în cazul de față din prețuire pentru ținutul Transilvaniei, pentru arta pictorului Ștefan Câlția. Prin urmare, există posibilitatea ca mediatorul cultural să nu știe să răspundă unor întrebări din partea publicului, lucru care este firesc și care se poate întâmpla în orice expoziție. În acest context, mediatorii culturali ai expoziției *Path in Transylvania* au fost pregătiți să spună atunci când nu știu ceva, să transmită clar publicului când nu stăpânesc un domeniu fără

⁵ Bourdieu, Pierre: *Regulile Artei*, Ed.Art, București, 2012, pp.279-284.

reticentă, deoarece este firesc să nu cunoști unele aspecte și e de dorit să fie deschiși să învețe și ei la rândul lor informații din partea vizitatorilor.

Așadar, se poate observa, în urma tuturor celor dezvoltate anterior, faptul că medierea culturală într-un context internațional a unei expoziții românești propune multiple provocări și etape care, odată depășite, pot crea o experiență culturală de calitate publicului. În arta contemporană este esențială o astfel de mediere deoarece interferențele culturale sunt tot mai frecvente iar mesajele expozițiilor au nevoie de un mediator pentru a ajunge nealterate la public. Cu atât mai mult cu cât astăzi, circulația imaginii este mai bogată ca oricând în istorie, e necesar ca imaginea să fie înțeleasă și asimilată în mod corespunzător iar expozițiile au nevoie de mai mult decât un argument bine scris, o panotare de succes, o scenografiere a spațiului expozițional sau un subiect provocator. Expozițiile de artă contemporană au astăzi nevoie de un mediator cultural bine pregătit, flexibil și deschis pentru a crea publicului o experiență culturală valoroasă și memorabilă.

BIBLIOGRAFIE

Arnheim, Rudolf: *Arta și percepția vizuală – o psihologie a văzului cretor*, Ed. Polirom, Iași, 2011.

Bourdieu, Pierre: *Regulile Artei*, Ed. Art, București, 2012.

Gheorghe, Cătălin: „Arta și Viața cotidiană: explorări actuale în estetică”, în volumul *Noi estetici aplicate în practica politicii cercetării artistice: estetica recesională și estetica acceleționistă*, coord. de Dan Eugen Rațiu, Ed. Casa Cărții de Știință, Cluj Napoca, 2016.

Millet, Catherine: *Arta contemporană*, Ed. Vellant, București, 2017

Nae, Cristian: *Moduri de a percepe*, Ed. Polirom, Iași, 2015.

